



Український
Вільний
Університет

КАТОЛИЦЬКА МЕСА

XX століття

ТЕОРІЯ

БОГОСЛУЖЕБНА ПРАКТИКА

ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ

в умовах

PARTICIPATIO POPULI ACTUOSA



АДЕЛІНА ЄФІМЕНКО



УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АДЕЛІНА ЄФІМЕНКО

**КАТОЛИЦЬКА МЕСА XX СТОЛІТТЯ:
ТЕОРІЯ, БОГОСЛУЖЕБНА ПРАКТИКА,
ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ В УМОВАХ
*PARTICIPATIO POPULI ACTUOSA***

Мюнхен — 2024

УДК 783.21:272"19"

Є 91

Єфіменко, Аделіна Геліївна

Є 91 Католицька меса XX століття: теорія, богослужберна практика, творчість композиторів в умовах *participatio populi actiosa* [Текст] : монографія. — Вид. 2-ге, доп. і розш. / Аделіна Єфіменко ; Український вільний ун-т. — Мюнхен, 2024. — 408 с.

ISBN 978-3-928687-81-2

У монографії комплексно досліджено феномен меси XX століття в аспекті літургійної реформи римо-католицької церкви. Нові умови творчої діяльності композиторів, пов'язані з реформами Другого Ватиканського Собору, кардинальна зміна ракурсів літургійної та музичної реалізації меси, активна участь церковної громади в літургії (*participatio populi actiosa*) демонструють новий етап осмислення і поєднання богослужбного, соціального й естетичного компонентів цього феномену.

Видання адресовано церковним музикантам, музикознавцям, теологам, соціологам, культурологам, студентам закладів вищої освіти, широкому колу читачів, які цікавляться проблемами літургійної музики.

УДК 783.21:272"19"

ISBN 978-3-928687-81-2

На обкладинці — «Світло» Герхарда Кльопфера (Gerhard Klopfer).

Усі права застережено

Alle Rechte vorbehalten

© Єфіменко А. Г., 2024.

© Adelina Yefimenko, 2024.

© Український Вільний Університет, 2024.

© Ukrainische Freie Universität, 2024.

З М І С Т

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВІД АВТОРА.....	7
ПЕРЕДМОВА.....	9
РОЗДІЛ 1. МЕСА: СФЕРИ ВИВЧЕННЯ	17
1.1. Меса як музичний жанр: теологічні і музикознавчі аспекти.....	19
1.1.1. Трагування церквою категорії <i>musica sacra</i>	20
1.1.2. Диференціація категорій <i>musica sacra, musica ecclesiastica, musica liturgica</i> в музичній теорії і практиці	40
1.1.3. Меса як твір мистецтва: від етимології <i>Missa</i> до еволюції музичного жанру.....	47
1.1.4. З історії функціонування літургійного канону в жанрі меси	66
1.1.5. Концепції історії меси в музикознавстві	71
1.1.5.1. Історико-стильова класифікація меси Карла Густава Феллерера	75
1.1.5.2. Концепція меси Трасибулоса Георгіоса Георгіодеса як складова західноєвропейської музичної культури	77
1.1.5.3. Історико-типологічні аспекти меси: концептуальний підхід Гельмута Гуке	79
1.2. Меса в теології: основи літургійного канону і його розвиток у контексті реформи Другого Ватиканського Собору.....	90
1.2.1. Меса Слова та її зв'язок із Євхаристією	103
1.2.2. Таїнство Євхаристії в римо-католицькій догматиці: <i>Communio</i> -характер Євхаристії як знак «реальності присутності» Христа	108
1.2.3. Євхаристія як таїнство єдності	110
1.3. Другий Ватиканський Собор: реформа літургії.....	113
1.3.1. Трагування літургійних догматів Євхаристії Другим Ватиканським Собором: догмат Єдності.....	127
1.3.2. Трагування літургійного догмату Євхаристії Жертви	132

1.3.3. Трактуння лїтургїйного догмату Євхаристїї <i>Communio</i>	137
Резюме	140
РОЗДІЛ 2. МЕСА У ТВОРЧОСТІ ЦЕРКОВНИХ КОМПОЗИТОРІВ У ПЕРІОД ЛІТУРГІЙНИХ РЕФОРМ	142
2.1. Меса і лїтургїйні жанри протягом ХІХ — першої половини ХХ столїть	142
2.2. «Церковний музикант» у ХІХ–ХХ столїттях	148
2.3. Церковні композитори в Італїї і Францїї. Меси Жана Лангле	151
2.4. Церковні композитори Нїмеччини й Австрїї	166
2.4.1. Меси Германа Шредера	192
2.4.2. Від модальностї до додекафонїї: Йозеф Аренс, «Додекафонна меса» («Missa dodecaphonica»)	210
РОЗДІЛ 3. ЖАНР МЕСИ У ТВОРЧОСТІ ПРОВІДНИХ КОМПОЗИТОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ	223
3.1. Ерік Сатї, Messe des Pauvres (1895)	223
3.2. Олів'є Мессїан — композитор «теологїї, яка звучить»	233
3.2.1. Концепцїя «теологїчної музики» (<i>musique theologique</i>)	244
3.2.2. Messe de la Pentecôte (1949–1950)	252
3.3. Ігор Стравїнський. Меса (1948)	273
3.4. Пауль Гіндеміт. Меса для хору <i>a cappella</i> (1963)	285
3.5. Особливостї втілення реформи лїтургїйної музики в месах Пауля Гіндеміта й Ігоря Стравїнського	307
РОЗДІЛ 4. СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІТУРГІЙНОЇ РЕФОРМИ: PARTICIPATIO POPULI ACTUOSA В ЛІТУРГІЙНІЙ І МУЗИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	313
4.1. Ставлення церкви до креативних форм розвитку лїтургїї у ХХ столїтті	313
4.1.1. Взаємодїя лїтургїйного канону меси і свїтських музичних жанрів як джерело креативностї церковної музики	315
4.1.2. Другий Ватиканський Собор про лїтургїйну музику та участь церковної громади в нїй	316
4.1.3. Соціальні аспекти <i>Communio</i>	321

4.2. Богослужбові мета і завдання громади вірян.....	323
4.2.1. Функція літургійної музики з огляду на діалогічний характер Богослужіння.....	324
4.2.2. Другий Ватиканський Собор про церковну громаду і роль богослужбового співу.....	325
4.3. Феномен церковної громади: поняття, розвиток, перспективи.....	327
4.3.1. Три моделі громади в сучасній католицькій теології та їх ієрархія.....	328
4.3.2. Навчально-методичні переваги розвитку релігійних громад.....	331
4.4. Порівняльний аналіз видів громад.....	333
4.4.1. Взаємозв'язок видів громад.....	333
4.4.2. Поширення впливу громади на церкву.....	334
4.5. Ставлення вірян до церковної музики.....	339
4.5.1. Роль церковного композитора в Богослужінні.....	341
4.5.2. Завдання григоріаніки в сучасній літургії: спів громади вірян.....	343
4.5.3. Сприйняття літургійної музики громадою: спостереження і слухання як утілення <i>participatio actiosa</i> в літургії.....	344
4.5.4. Роль співу громади в літургії.....	346
4.6. Функція композитора в месі — відповідальність за <i>participatio actiosa</i> громади вірян.....	348
ВИСНОВКИ.....	358
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ.....	369

Yefimenko, Adelina

Die Katholische Messe des 20. Jahrhunderts: Theorie, Liturgische Praxis und das Werk von Komponisten im Kontext der *Participatio Populi Actuosa* : Monographie. — 2. Auflage, ergänzt und erweitert / Adelina Yefimenko ; Ukrainische Freie Universität. — München, 2024. 408 S.

ISBN 978-3-928687-81-2

In der Monografie wird das komplexe Phänomen der Messe des 20. Jahrhunderts im Kontext der Liturgiereform der römisch-katholischen Kirche untersucht. Die mit den Reformen des Zweiten Vatikanischen Konzils verbundenen neuen Bedingungen für die schöpferische Tätigkeit der Komponisten, ein radikaler Wandel der Perspektiven für die liturgische und musikalische Gestaltung der Messe und die aktive Beteiligung der Kirchengemeinde an der Liturgie (*participatio populi actuosa*) heben die Verbindung liturgischer, gemeinnütziger und künstlerischer Gottesdienst-Seiten auf eine neue Rangstufe.

Die Publikation richtet sich an Kirchenmusiker, Musikwissenschaftler, Theologen, Soziologen, Kulturwissenschaftler, Hochschul-Studenten und an alle, die sich für liturgische Musik interessieren.

UDK 783.21:272"19"

Yefimenko, Adelina

The Catholic Mass of the Twentieth Century: Theory, Liturgical Practice, and the Work of Composers in the Context of the *Participatio Populi Actuosa* : monograph. — 2nd edition supplemented and expanded / Adelina Yefimenko ; Ukrainian Free University. — Munich, 408 p.

ISBN 978-3-928687-81-2

This monograph examines the complex phenomenon of the 20th century Mass in the context of the liturgical reform of the Roman Catholic Church. The new conditions for the creative activity of composers associated with the reforms of the Second Vatican Council, a radical change in the perspectives for the liturgical and musical organisation of the Mass and the active participation of the congregation in the liturgy (*participatio populi actuosa*) show a new connection level between the liturgical, charitable and artistic aspects of the service.

The publication is aimed at church musicians, musicologists, theologians, sociologists, cultural scientists, university students and everyone interested in liturgical music.

UDK 783.21:272"19"

Наукове видання
ЄФІМЕНКО АДЕЛІНА ГЕЛІЇВНА
КАТОЛИЦЬКА МЕСА ХХ СТОЛІТТЯ:
ТЕОРІЯ, БОГОСЛУЖЕБНА ПРАКТИКА,
ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ В УМОВАХ
PARTICIPATIO POPULI ACTUOSA

Відповідальний за випуск:
Віталій Андрейчук

Verantwortlich für die Veröffentlichung:
Vitalii Andreichuk

Переклад та літературне редагування —
Лідія Світайло

Übersetzung und Redaktion —
Lidiia Svitailo

Верстка і макетування —
Лариса Гнатюк

Computersatz —
Larysa Hnatiuk

Набір потного тексту —
Володимир Пасічник

Vertonung des Textes —
Volodymyr Pasichnyk

Дизайн обкладинки —
Лада Гентош-Маруняк

Künstlerische Gestaltung —
Lada Hentosch-Marunjak

Ukrainische freie Universität
Barellistraße 9A
D-80638 München Nymphenburg
www.ufu-muenchen.de



Аделіна ЄФІМЕНКО — доктор мистецтвознавства (габілітований), професор кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, завідувачка кафедри мистецтвознавства Українського вільного університету Мюнхена, гостьова професорка Дрезденської вищої школи музики імені Карла Марії фон Вебера, авторка нових навчальних курсів про тенденції розвитку сучасної режисерської опери на кафедрі театрознавства Людвіг-Максиміліан-університету та Вищої школи музики і театру Мюнхена; стипендіатка DAAD, KAAD, єпархії Католицького університету Айхштедт-Інгольштадт, лауреатка премії імені Ігоря Стравінського.

Популяризує творчість українських композиторів, диригентів і співаків у Європі. Наукові зацікавлення — історія і перспективи розвитку літургійної музики XIX–XX століть, оперного театру, проблеми інтерпретації та виконавська практика. Членкиня Спільноти композиторів України, Gesellschaft für Musikforschung, Deutsche Schostakowitsch Gesellschaft (Німеччина), Міжнародного Вагнерівського товариства, Галицького музичного товариства. Автор двох монографій (про еволюцію жанру реквієму в аспекті трактування теми смерті та з питань оновлення теорії і богослужбової практики католицької меси XX століття), а також статей у колективних монографіях, наукових періодичних виданнях.

